

TDK-dolgozat

2025.

Gerstner Enikő
Marketing és Üzleti Kommunikáció Kar

**A MÉDIA, MINT MODERN MESEMONDÓ: ARCHETÍPUSOK ÉS
MORÁLIS KERETEZÉS A BRIT KIRÁLYI CSALÁD
REPREZENTÁCIÓJÁBAN**

**THE MEDIA AS MODERN STORYTELLER: ARCHETYPES AND
MORAL FRAMING IN THE REPRESENTATION OF THE BRITISH
ROYAL FAMILY**

Dr. habil. Krasztev Péter

Kézirat lezárásának dátuma: 2025. november 10.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	4
1. A nyelv valóságteremtő ereje.....	5
2. Etikai kódexek a történelem során	6
2.1 Vallás és etika kapcsolata	6
3. Az erkölcsi rend funkciói	7
4. A média, mint új „mesemondó”.....	7
5. A framingről	9
6. Módszertani megjegyzés	10
7. Konkrét példák	10
7.1 Testvérpárhuzam.....	10
Skandináv mitológia – Thor és Loki.....	11
Görög mitológia – Prométheusz és Epiméteusz	11
Keresztény mitológia – A tékozló fiú	12
A modern sajtó keretezése	12
7.2 A bölcs uralkodó	14
Isten, mint bölcs uralkodó	14
Artúr király, mint bölcs uralkodó.....	14
A varázsló alakja, mint bölcs uralkodó	15
A modern sajtó keretezése	15
7.3 A megmentésre váró hercegnő	16
Perszephoné	16
Anne Boleyn	17
Rapunzel.....	17
A modern sajtó keretezése	17
7.4 A házasság archetípusa	18
Ádám és Éva.....	18
Hádész és Perszephoné.....	19
A modern média keretezése	20
8. A reframing jelensége.....	22
9. Konklúzió	23
IRODALOMJEGYZÉK	26
Szakirodalom	26
Bibliai hivatkozások	26
Újságcikkek.....	27
Videófelvételek:	28

Bevezetés

A kommunikáció soha nem semleges. Az, hogy milyen szavakat használunk, miket hallgatunk el vagy éppen emelünk ki, mind olyan döntések sorozata, mely rólunk mesél. Mit tartunk lényegesnek, elhanyagolható információnak, mit tekintünk helyesnek, vagy helytelennek, illetve, hogy milyen üzenetet szeretnénk, hogy a befogadó megkapjon tőlünk. A nyelv mindig keretez, tehát kiválasztja, mondandónk mely szegmenseit helyezze előtérbe és melyeket a háttérbe. Ebből az következik, hogy az ember sosem a valóságot látja, hanem annak egy bizonyos meglátás szerint értelmezett, kulturálisan és nyelvileg formált variánsát.

A framing, vagyis a keretezélmélet ezt a jelenséget definiálja, miszerint, az információ prezentálása és nézőpontja különbözőképp képes befolyásolni a véleményt, a döntéshozatalt és a viselkedést. A nyelv tehát nem a valóságunk tükré, hanem egy építőeszköz, mellyel formálhatjuk azt.

George Lakoff, akinek elméletei többször is teret kapnak dolgozatomban, az emberi gondolkodás metaforákban szerveződik, melyek nem díszítik, sokkal inkább formálják a valóságot. Amikor a politikára „csatamezőként”, a társadalomra pedig „családként” hivatkozunk, akkor nem egyszerűen csak szavakat választunk gondolataink átadására, hanem kijelölünk számukra egy gondolkozási térképet. Ezek a metaforák rámutatnak arra, hogy mi tekintünk elfogadhatónak, logikusnak vagy pedig éppen az ellenkezőjének. A keret azonban nem csak hangsúlyoz és kijelöl, hanem segítségével megszabhatjuk, mit tekintünk problémának megoldásnak, akár azt is, hogy kit felelősnek. Ebben az esetben a keretezés nem csak nyelvi eszköz, hanem egy morális aktus. A nyelv a valóságot és a normát is megszervezi.

A modern kor médiájában ez a jelenség egy következő szintre emelkedett és folyamatosan, látványosan fejlődik. A sajtóban megjelenő fotók, cikkek, kommentárok és hírek nem objektív módon számolnak be a világ eseményeiről, hanem egy értelmezési keretbe helyezik azokat, attól függően, hogy mi az üzenet célja. Ennek közvetítésében pedig gyakran archetípusokhoz nyúl. Különböző hősöket, áldozatokat, árulókat és bölcseket ábrázol, hogy társadalmunk formálását segítő, történelmünkben sokszor évezredekre visszanyúló archetípusokat elevenítsen meg. A „tékozló fiú”, „Júdás” és a „bajba jutott” hercegnő karakterei ismerősen csengenek az olvasó emlékezetében.

A brit királyi család jelenléte a médiában, amelyet dolgozatom egyik alappillére, nem csupán politikai államforma vagy jelenség, hanem kulturális és társadalmi elbeszélés is, mely újra és újra erkölcsi tanmesévé formálódik. Dina Walesi hercegné, III Károly Király, Vilmos Walesi herceg vagy II Erzsébet királynő mind szimbolikus szerepet töltenek be a tabloidok lapjain, melyet a média, saját érdekei szerint, folyamatosan újrakeretez. Egy fotó vagy cím nem csak információt ad át, hanem irányt is szab az értelmezésünknek. Az újságíró egyetlen szóval hőst farag az egyik szereplőből, a másikkal kapcsolatban pedig elbizonytalanít. A nyelv, sokszor tudatunk nélkül, így válik erkölcsi iránytűvé.

A befogadó sem passzív ebben a folyamatban. Mindenki a saját sémáival és elvárásaival lép be a történetbe, és hajlamos azokat az értelmezéseket elfogadni, amelyek illeszkednek a már meglévő meggyőződéséhez. Ez a szelektív észlelés megerősíti a kereteket: az olvasó azokat a gondolatokat és eszmefuttatásokat tartja hitelesnek, amelyek megerősítik a világvélelétét. Így a

média és a közönség közösen tartja fenn a morális és kulturális rendet: a keret nemcsak kommunikációs konstrukció, hanem társadalmi konszenzus.

A dolgozat ebből a felismerésből indul ki. Célja annak feltárása, hogy a nyelvi és média által létrehozott keretezés miként alakítja a morális értelmezéseket és a kollektív identitást. A brit királyi család példája különösen alkalmas erre, hiszen egyszerre része a politikai intézményrendszernek és a kulturális mitológiának. A sajtó által köréjük szőtt történetek nemcsak egyéni sorsokat mesélnek el, hanem erkölcsöket és normákat is tükröznek.

A nyelv tehát nem csupán kommunikációs eszköz, hanem morális térkép. Minden elnevezés, minden metafora egyfajta kijelentés arról, hogyan kellene a világot látni. Amikor beszélünk, erkölcsöt is alkotunk. És amíg kereteinket nem vizsgáljuk meg tudatosan, addig nem mi alkotjuk saját valóságunkat.

A dolgozat célja annak bemutatása, hogy a nyelvi és médiás keretezés miként alakítja a társadalmi valóság és a morális értelmezések szerkezetét. Ennek keretében azt vizsgálom, hogyan épülnek fel a modern sajtóban azok a narratívák, amelyek archetipikus szerepeken – például hős, áruzó vagy áldozat – keresztül értelmezik az eseményeket. A brit királyi család médiában megjelenő történetei különösen alkalmasak e folyamat elemzésére, hiszen a kulturális mítosz és a politikai intézmény határán állva jól láthatóvá teszik a nyelv valóságteremtő erejét.

1. A nyelv valóságteremtő ereje

„We do not use pure language as we might use pure water—our words are always burdened with experiences and associations; they have a life of their own, beyond our intentions.” -
„Nem használunk tiszta nyelvet úgy, ahogyan tiszta vizet használnánk – szavaink mindig megvannak terhelve tapasztalatokkal és asszociációkkal, saját életük van, amely túlmutat a szándékainkon.” (Blom, 2010) (saját fordítás) Dierot, a francia felvilágosodás atyja itt gondolkozott el először a nyelv valóságteremtő erejéről. Milyen körülmények között gondoljuk igaznak a dolgokat? Ugyan azt az információt más-más módon lehet tálni, ugyan azt a jelenetet más-más módon lehet szemléltetni attól függően, hogy az adott kamera milyen szögből készíti a képet. A keretezés minden észlelés minden aktusában megjelenik, minden egyes nap minden ember alkalmazza. A valóságunkat nem objektumok vagy dolgok létezése és egymáshoz való kapcsolata alakítja, hanem azoknak a jelentése és értelmezése, melyeket saját tapasztalásaink alapján hozunk létre.

Tehát nem a dolgok vagy éppen szituációk létezése a fontos, hanem az, hogy hogyan értelmezzük, és milyen jelentést társítunk hozzá, illetve, hogy azok hogyan befolyásolják a világról alkotott elképzelésünket. Ez azt jelenti, hogy a valóság a mi saját szubjektív értelmezésünkből és saját tapasztalásainkból jön létre, nem pedig csupán a dolgok fizikai létezéséből.

Képzeljünk el két embert, akik egy múzeumban ugyan azt a képet nézik, mely egy sűrű erdőt ábrázol. Az egyik személy számára a festmény békét, természetközelséget, friss levegőt és nyugodtságot jelent, mert sok szép emlék fűzi hasonló tájakhoz, például hasonló környezetben töltötte a nyári vakációit a családja körében. A másik személy számára a kép nyomasztó és magányos, mert negatív emlékeket idéznek elő benne, esetleg egyszer eltévedt egy erdőben, ahonnan csak nehezen jutott ki.

Két ember tehát ugyan azt az objektívet látja, de más-más jelentéstartományban helyezik el, mivel jelentését saját élményeikre alapozva határozzák meg.

Ennek értelmezéseképp nem maga a dolog (kép az erdőről) alkotja a valóságot, hanem az, hogy mi magunk milyen jelentést hozunk hozzá létre saját tapasztalataink alapján.

2. Etikai kódexek a történelem során

Gyakorlatilag minden, a történelmünk során kialakult társadalmakban fellelhető egy erkölcsi útmutató, egy megfelelő irányelvet képviselő vezérfonal, mely azt vizsgálja, mi számít erkölcsileg helyesnek vagy éppen helytelennek. Ezek a „kódexek” jellemzően egy társadalom történelmének reflexív szakaszának végén jelentek meg, melyeket egy már kialakult morál előzött meg, ami meghatározta a helyes és helytelen viselkedést az adott közösségben. A reflexió folyamata e szokások ismétlődéséből fakadt és végül a kialakult normák feljegyzésével végződött.

Az erkölcsök eredetét szinte minden esetben az emberek alkotta közösségekben fellelhető egy konkrét mítoszhoz köthetjük, amely a morális útmutatók kezdetét magyarázhatja. A babiloni oszlop, melyen a napisten (Samas) egy törvénykönyvet ad át Hammurabinak, az úgynevezett „Hammurabi törvénykönyv”. Az ótestamentumban olvashatunk róla, amikor a Sinai hegyen Isten átadja a Tízparancsolatot Mózesnek, melyben a keresztény értékrend alap normáit fekteti le. Platón arról ír, hogy Zeusz miként szánta meg az embert a többi állattal szemben, majd, a törvény és az igazság képességét ajándékozta nekik, hogy nagyobb közösségben és együttműködve élhessenek együtt.

A helyes és helytelen viselkedés meghatározása következtetésképp először közösségekben belüli szokásokból és elfogadott vagy elutasított viselkedésekből alakultak ki, majd ezek ismétlődése és tudatos átgondolása vezetett az erkölcsi szabályrendszerek létrejöttéhez. Ezek a törvények „szent eredetre” vezethetők vissza, mert az emberek így ismerték el és követték őket a közösségekben. Ha az isteni hatalom adja a normákat, akkor azokat senki sem kérdőjelezheti meg.

2.1 Vallás és etika kapcsolata

Az, hogy az erkölcsöt a misztikum és az isteni eredet hatalma övezte nem meglepő, hiszen semmi más nem biztosíthatott volna ilyen erős indokot az erkölcsi törvény elfogadására. A nehézséget abban a nézetben, hogy az erkölcsöt isteni hatalom teremtette már Platón is észrevette. Az Euthüphrón dialógusban azt a felvetést vizsgálta, miszerint egy cselekedet jóságát az adja, hogy az istenek helyeslik. Platón azonban rámutatott: ha így lenne, akkor nem lehetne azt mondani, hogy az istenek azért helyeselnek bizonyos tetteket, mert azok jók – hiszen akkor miért helyeslik őket? Teljesen önkényes lenne az isteni jóváhagyás? Platón arra a következtetésre jutott, hogy kell lennie a jónak és a rossznak az istenek ízlésétől független mércéjének is.

Hagyományosan azonban fontosabb kapcsolat volt a vallás és az etika között az, hogy a vallási tanítások indokot adtak arra, miért érdemes helyesen cselekedni. A legegyszerűbb formában ez az indok az volt, hogy akik betartják a morális törvényt, örök üdvösséget nyernek, míg a többiek a pokol tüzében szenvednek. A vallás és az erkölcs között azonban más kapcsolatok is elképzelhetők. Még ha a jó és a rossz mércéi Isten vagy az istenek nélkül is léteznek, a kinyilatkoztatás az egyetlen megbízható mód arra, hogy ezek megismerhetők legyenek. A probléma ezzel az, hogy azok, akik a kinyilatkoztatás ajándékát kapják, vagy

akik magukat annak értelmezésére megfelelőnek látják, nem mindig értenek egyet abban, mi számít jónak vagy rossznak, helyesnek vagy helytelennek, megengedettnek vagy tiltottnak.

3. Az erkölcsi rend funkciói

Az erkölcsi normák eredendően nem racionális vagy jogi konstrukciók voltak, hanem mitikus alapokon nyugvó közösségi megegyezések. A társadalmak történetében az erkölcsi rend mindig történetekhez, isteni eredetű vagy példázatokhoz kötődött, vagyis olyan elbeszélésekhez, amelyek a közösség számára értelmet adtak a jó és rossz megkülönböztetéséhez. A Hammurabi-törvény, a Tízparancsolat vagy Platón erkölcsfilozófiai gondolatai mind azt példázzák, hogy az erkölcs nem önmagában létezik, hanem valamilyen „szent” vagy mitikus keretbe ágyazva válik elfogadottá és kötelezővé. Az isteni eredetű motívuma legitimációs eszközként szolgált: a szabályokat azért tartották be, mert „felülről” származtak, tehát megkérdőjelezhetetlenek voltak.

Az erkölcsi kódexek nemcsak az egyén számára nyújtottak útmutatást a helyes és helytelen viselkedésről, hanem alapvető és szükséges társadalmi funkciót is betöltöttek. Elsősorban a közösség fennmaradását biztosították, hiszen normák nélkül a csoportok széthullottak volna, a belső viszályok és bizonytalanság következtében. Valamint a konfliktusok szabályozására is szolgáltak, hiszen világossá tették a közösség tagjai számára, mely magatartás elfogadható és melyik von ítéletet vagy büntetést maga után. Összességében egy egyértelmű irányt jelöltek ki a közösség tagjainak, kapaszkodót nyújtva a mindennapi élet döntéseiben.

Ezek a funkciók tették az erkölcsi és morális szabályrendszereket egyfajta vezérfonallá, amelyhez vissza lehetett térni, mely keretet adott a közösségben létező emberek számára, végül pedig az együttélés zálogává vált. A tanmesék, vagy példabeszédek melyek társultak ezekhez a kódexekhez ugyan ezt a célt szolgálták: köznyelvi stílusban, könnyen megjegyezhető történetek formájában jelenítették meg a normákat, melyek utat mutattak egy erkölcsileg követendő élet felé, amely biztosította a közösséghez való tartozást, illetve a közösségben lévő béke és rend fenntartását.

4. A média, mint új „mesemondó”.

A történelem folyamán tehát minden korszaknak megvoltak a maga „útmutatói”, akik a közösség számára eligazítást nyújtottak a követendő és elítélendő viselkedésről.

A modern kor felé haladva az előző fejezetben említett „klasszikus etikai kódexek” fokozatosan háttérbe szorultak. Verbális szinten ez a „műfaj” jelentős médiumváltáson ment keresztül, az orális irodalomtól az írásbeliségig. A példabeszédeket, melyek eredetileg szójhagyomány útján terjedtek (pl: Krisztus példázatai), később írnokok jegyezték le, majd az őket követő nemzedékek másolták tovább. A modern média korában ezek a példázatok azonban sokkal figyelemreméltóbb átalakuláson mentek keresztül.

Az idő, a társadalom és a világ előrehaladtával és a tudományos világkép megerősödésével a vallási példabeszédek és erkölcsi kódexek elvesztették kizárólagos normateremtő szerepüket. A gyorsan változó, információval telített modern világban a média, mint új mesemondó kezdte betölteni azt a funkciót, melyet korábban a vallás, a mítosz és a példabeszéd biztosított.

A sajtó, a televízió és az online platformok ma már olyan kereteket kínálnak, amelyek kijelölik, keretbe foglalják a követendő és elutasítandó példákat. A cikkek és riportok gyakran nem kizárólag a tényeket közlik és információkat adnak át, hanem egy értelmezési keretbe

foglalják az átadott információkat, történeteket és értékítéletet kínálnak. A választott szavak, képek és szimbolikus elemek mind arra szolgálnak, hogy a közösség számára világossá váljon, kit kell hősnak, kit áldozatnak és kit ellenségnek tekinteni. Ez a folyamat szoros hasonlóságot mutat a korábbi tanmesékkel, hiszen a séma lényegében változatlan: a társadalomtörténetekbe csomagolva fogadja és értelmezi az erkölcsi üzeneteket.

A modern médiában fellelhető struktúrák gyakran közvetlenül visszanyúlnak a régi példázatokhoz. Nem véletlen, hogy az újságcikkek és publikációk időről időre újra és újra megjelenítik a Biblia ismert motívumait, szereplőit és történeteit, a klasszikus mítoszokat vagy éppen a középkori példabeszédeket. Ezek a motívumok mélyen beágyazódtak a társadalmi tudatba, így használatuk azonnali felismerhetőséget és érzelmi töltetet biztosít. Egy újságíró, aki egy politikai vezetőt „Dávidként” állít szembe „Góliáttal”, pontosan tudja, hogy az olvasó azonnal érteni fogja a metafora jelentését: a gyengébb fél bátorságát, az igazság és az erkölcsi fölény szimbolikus győzelmét az erővel szemben. Ugyanígy, ha egy közszereplőt „Júdásként” festenek le, egyértelművé válik a közönség számára, hogy árulást követett el, függetlenül attól, mennyire bonyolult vagy tényleges a helyzet.

A társadalom szempontjából ez a folyamat kettős hatású. Egyrészt biztosítja a közös referenciapontokat: az emberek tudják, hogyan kell viszonyulni egy adott eseményhez vagy szereplőhöz, mert a médiában megjelenő történetek világos irányt mutatnak. Másrészt azonban veszélyeket is hordoz, hiszen a média által közvetített keretek nem semlegesek: a szerkesztők, újságírók és kiadók döntésein múlik, hogy kit állítanak be hősként és kit bűnösnek. Ezzel a modern tanmesék már nem az isteni tekintélyhez, hanem a médiarendszer belső logikájához kötődnek, amelyet sokszor politikai, gazdasági vagy piaci érdekek is meghatároznak.

Fontos kiemelni, hogy a modern média tanmeséi sokkal közvetlenebbül érintik a közönséget, mint a korábbi példabeszédek. A vallási vagy mitikus történetek szimbolikus alakokat használtak, akik archetípusokat testesítenek meg. A mai médiában azonban hús-vér embereket állítanak ezekben a szerepekbe: politikusokat, színészeket vagy éppen a brit királyi család tagjait. Ezáltal a történetek sokkal közelebb kerülnek a közönséghez, hiszen a nézők, olvasók vagy hallgatók nem pusztán általános erkölcsi példákat látnak, hanem konkrét emberek élete felett hoznak ítéletet. A közszereplők sorsa így válik modern példázattá: a bukás, az árulás, a hősiesség vagy a megváltás mind azonnal értelmezési keretet adnak a közönség számára.

Ugyanakkor a modern média által létrehozott tanmesék sajátos paradoxont is rejtenek. Mivel a szereplők valódi emberek, akiknek élete nem mindig illeszkedik tökéletesen az archetipikus keretekhez, a média sokszor leegyszerűsíti, sőt, torzítja a valóságot annak érdekében, hogy a történet megfeleljen azoknak a sémáknak, melyeken keresztül szemléltetni kívánnak egy-egy történetet vagy szereplőt.

Összességében elmondható, hogy a média ma azt a funkciót kívánja betölteni, amelyet korábban a mítoszok, tanmesék és vallási példázatok. A különbség annyi, hogy a modern világban nem szimbolikus hősök és archetípusok állnak a középpontban, hanem valós személyek, akiknek történeteinek keresztül a társadalom eligazítást kap arról, mit kell jónak, illetve rossznak tekinteni. A keretek változnak, a funkció azonban ugyanaz marad: történetek formálják az erkölcsi tudatot, és irányt mutatnak az embereknek a mindennapokban. A média így a modern kor tanítómestere, amely saját meséivel alakítja a kollektív normákat és hiedelmeket.

5. A framingről

A keretezés technikáját a különböző médiumok előszeretettel alkalmazzák, annak érdekében, hogy meghatározzák, akár irányítsák azt, hogy a befogadók milyen nézőpontból értelmezzék az adott szereplőt vagy eseményt. Eredményképp a keret irányítja a közönség figyelmét és gondolkodását a különböző aspektusok kiemelésével, ezáltal befolyásolva nemcsak a percepciót, hanem az attitűdöket és lehetséges értelmezési variációkat is. Robert Entman így definiálja a keretezéseméletet: *“Framing refers to the process of selecting certain aspects of perceived reality and highlighting them within a communicative context in such a way as to promote a particular problem definition and interpretation.”* - „A keretezés (framing), azt jelenti, hogy kiválasztjuk az érzékelt valóság egyes aspektusait, és kiemeljük azokat egy kommunikációs környezetben, oly módon, hogy elősegítsünk egy adott problémameghatározást, és értelmezést” (Entman, 1913) (Saját fordítás)

A média tehát képes közönségét pozitív irányba mozdítani azáltal, hogy különböző információkat pozitív vagy éppen negatív értelmezési keretbe helyez. Dolgozatom egyik fő fókuszát elővetítve, kiváló példa erre a brit sajtó a „kemény thatcheri” korszakban való viselkedése, hiszen az angol királyi család tagjai, legfőképp Károly, Diana, Vilmos és Harry hercegek voltak az első számú és legmegbízhatóbb „jó hír-forrása” a különböző tabloidoknak. A királyi család egyfajta pozitív töltetként funkcionált az angol társadalom számára, melynek segítségével a fókusz elterelődött a valós problémákról (munkanélküliség, ipari hanyatlás, lakhatási válság) (Weston, 2024)

Amikor információt fogyasztunk, a médiában ugyan ezt a folyamatot látjuk és tapasztaljuk lezajlani. A feldolgozott híreket, történeteket, eseményeket a saját világmépünk és tapasztalataink alapján dolgozzuk fel. Habár a média elsődleges funkciója a befogadóközönség információval való ellátása, a célja nem mindig objektív módon informálni. A keretezés alkalmazásával a média egy előre meghatározott értelmezés-tartományba helyezi az információt, ezzel pedig meghatározza, hogyan értelmezzük és hogyan reagálunk egy-egy eseményre. Ezzel pedig aktívan formálja közönségének világlátását, befolyásolva és megkérdőjelezve a szabad és személyes értelmezést.

George Lakoff „Ne gondoldj az elefántra” című művében egy egész fejezetet szentel a metaforák és a keretezés, ezzel pedig az emberi gondolkodás befolyásolása közötti kapcsolatnak. A „Metaforák, amik ölnek” című részben kifejti, hogy a kognitív nyelvészet egyik nagy felfedezése, az, hogy emberek keretek és metaforák mentén gondolkoznak. Bizonyos metaforák különböző értelmezési keretekben azonban veszélyesnek hathatnak, hiszen szűkítik az értelmezési tartományt és társadalmi porbélmák feletti konkrét ítélelhozásra ösztönzik a befogadót. Ilyen például, ahogyan Lakoff is írja, mikor a nemzetet egy emberként definiál a sajtó vagy bizonyos politikai pártok.

A keretek és metaforák így nem csupán kommunikációs vagy irodalmi eszközök, hanem alkalmazásukkal a gondolkodásunkat és értelmezésünket hivatottak formálni. Amikor egy metaforát olvasunk az meghatározza számunkra, hogy a kapott információt hogyan értelmezzük, milyen ítéletet hozzunk felette és milyen, azt követő forgatókönyvet tartunk elfogadhatónak.

Azonban a keretezés egyik kulcsfontosságú tényezője, hogy olyan nyelven beszéljenek hozzánk, amely beleillik a világnézetünkbe. (Lakoff, 2004) Tehát a kommunikáció akkor sikeres, mikor a nyelv és a használt fogalmak illeszkednek a befogadó alapvető értékrendjébe

és az objektivitást kerülve az információt úgy jelenítik meg, hogy az a közönség számára már eleve ismerős, elfogadható és helyes legyen. Lakoff elméletében a világnézetek mögött eltérő morális értékrendszerek húzódnak: a konzervatív gondolkozás fegyelemre, rendtartásra és hierarchiára épül, míg a liberális empátián és közösségi felelősségen alapul. A különböző médiumok a keretezés technikájával éppen ezekre a már meglévő kognitív sémarendszerekre erősítenek rá.

A Joseph Klapper által megfogalmazott szelektívérzékelés elmélet szerint mindenki a saját morális szempontrendszerébe beilleszkedő információt fogyaszt. A konzervatív választó a konzervatív lapokból, a liberális pedig a liberális médiából tájékozódik. Ha a fogyasztó mégis találkozik ellenvéleménnyel, „másik oldalt” képviselő médiummal, az belső feszültséget okoz. Ez a kognitív disszonancia hatalmas segítséget nyújt a médiának, hiszen, ha az olvasó egy másik, szintén a keretezés technikáját alkalmazó hírközléssel találkozik, az elmélet szerint nem veszi figyelembe, hiszen ellentmondást érzékel, amely az előbb említett belső feszültséget okozza. (Klapper, 1960)

Következtetésképp a médiában alkalmazott keretezés és a fogyasztók szelektív érzékelése egymást erősíti. A média ezt pedig kihasználja: a keretezett közlések ráerősítnek az olvasó meglévő nézőpontjára, míg, ha olyan keretezésű hírrel találkozik, mely ütközik a nézeteivel, azokat gyakran figyelmen kívül hagyja. A saját belső értékrendükhöz illeszkedő információk könnyebben befogadhatók.

6. Módszertani megjegyzés

Az elemzés alapjául különböző médiumok reprezentációi szolgálnak: brit bulvárnapiak, elsősorban a Daily Mail, a The Sun és a Mirror cikkeit, a Netflix The Crown című sorozatát, Robert Lacey Testvérharcok (Battle of Brothers) című könyvét, valamint II. Erzsébet koronázásának 1953-as filmfelvételét vizsgálom. Az anyagokat tudatosan úgy választottam ki, hogy lefedjék a királyi család mediaképének három fő szintjét: a sajtó napi beszámolót, a populáris kultúra dramatizált újráírását, és a történeti–rituális dokumentációt. Az értelmezés archetipusos megközelítésre és a keretezés elméletére épül: egyrészt azonosítom azokat a mitikus és erkölcsi szerepmintákat, amelyek a szereplőkhöz társulnak, másrészt feltárom, hogyan konstruálják a különböző médiumok a „valóság” morális és érzelmi kereteit. A cél nem az események tényszerű rekonstruálása, hanem annak megértése, miként válik a királyi család története kollektív erkölcsi példázattá a nyelv és a média logikája révén.

7. Konkrét példák

7.1 Testvérpárhuzam

A médiában alkalmazott keretezés gyakran támaszkodik kulturálisan mélyen gyökerező sémákra, melyek évszázadok óta jelentős szerepet játszanak társadalmunk formálásában. A bibliai tanmesék, parabolák főként a jó és a rossz példájára építenek, történeteikben ez a dinamika dominál, szereplőik pedig morális példázatok, melyeket követni vagy kerülni kell. A különböző társadalmak mitológiáiban fellelhető történetek nem festenek ennyire fekete és fehér képet egy-egy karakterről, sokkal inkább „emberi” tulajdonsággal ruházzák fel a mesei-mitológiai mintázatokat, azonban az olvasó számára még így is egyértelmű, mely példát érdemes követni, melyet pedig kerülni.

A „médiá, mint újmesemondó” fejezetben már elhangzott, hogy a bulvármédiában, különösképpen a brit tabloidok esetében, előszeretettel nyúlnak vissza ezekhez a

társadalmunkba a történelem során beépült sémákhoz, melyeket aztán egyfajta erkölcsi keretként alkalmaznak. Ennek a keretezésnek a hatása erősen függ Klapper szelektív érzékelés elméletétől, azonban, mivel a történetek évszázadokkal ezelőtt beépültek társadalmunkba, az emberek erősen rezonálnak történetekkel és ezek értékrendszerével.

A séma tehát ismerős: a hős, az áldozat, az áruló, a gonosz mitológiai-mesei mintázatai mind visszaköszönnek a korábban megismert tanmesékből, az olvasónak szimplán a média szándékai szerint azonosítania kell a karaktereket.

A történelem során a különböző kultúrákban a testvérpárhuzamra rengeteg példabeszéd épült, amelyek tanulságos történeteken keresztül mutatják be, milyen következményekkel jár, ha morálisan pozitívan vagy pedig megkérdőjelezhetően viselkedünk.

Skandináv mitológia – Thor és Loki

Kiváló példa arra, ahogyan a különböző mitológiákban megjelenik a testvérpárhuzam, a skandináv mitológia Thor és Loki alakjain keresztül figyelhető meg. Kevin Crossley-Holland könyvében arról ír, hogy Thor, Odin és a Föld fia, az istenek pantheonjában a második helyen állt, és az eddák költői, Snorri Sturluson, valamint a sagairók mind úgy ábrázolták őt, mint a leginkább tisztelt és szeretett istent. Nevéhez számos helynév is kötődik, ami tovább erősíti a kultikus tiszteletét. Thor a rend, a védelem és a kötelesség megtestesítője – az isten, aki mindig a közösség fennmaradásáért és a hagyományok védelméért küzd. (Crossley-Holland, 1981)

Loki ezzel szemben az istenek és az óriások közti ambivalens kapcsolat megtestesítője. Kiszámíthatatlan, változékony és dinamikus alak, akinek tettei gyakran szolgálnak katalizátorként a mítoszok eseményeiben. Crossley-Holland leírása szerint, amikor a világ végén, a Ragnaröknél elszabadul, Loki valódi természetét mutatja meg: kapzsi, önző és áruló, a káosz és a pusztítás erőinek megtestesítője. Trükkös, állatalakot öltő, sokszor komikus, de visszataszító helyzetekben megjelenő alakja a rend ellentéte – ő a közösség stabilitását bomlasztó, morálisan kétértelmű figura.

A Thor–Loki ellentét tehát nem csupán mitológiai szinten értelmezhető, hanem archetípusos mintázatként is, amely a mai napig meghatározza, hogyan gondolkodunk a „jó” és „rossz”, a „rend” és „káosz” viszonyáról. Ezek a történetek évszázadok óta a kollektív tudat részét képezik, és a média e régi minták újraélesztésével képes hatni a közönség erkölcsi érzékére. Amikor tehát a modern sajtó Harry és Vilmos történetét hasonló keretbe helyezi, a közönség számára nem ismeretlen történetet elevenít meg

Görög mitológia – Prométheusz és Epiméteusz

A görög mitológiában Prométheusz és Epiméteusz alakja hasonló archetípusos ellentétet jelenít meg, mint a Thor–Loki vagy a Harry–Vilmos testvérpár. A két testvér neve már önmagában is előrevetíti jellemüket: *Prométheusz* („előre gondolkodó”) és *Epiméteusz* („aki utólag gondolkodik”). A név jelentése önmagában hordozza a történetek erkölcsi üzenetét is: az egyik a tudás, az előrelátás és a haladás megtestesítője, míg a másik az emberi hibák, meggondolatlanság és késő bánat jelképe.

A mítosz szerint Prométheusz, az idősebb testvér, ellopja az istenektől a tüzet, hogy az embereknek adja, ezzel lehetővé téve a civilizáció és a tudás fejlődését. Cselekedete lázadás is egyben, ugyanakkor az emberiség iránti önfeláldozó tett, amelyért súlyos büntetést kap. Az istenek később Epiméteusznak küldik Pandorát, hogy feleségül vegye. Prométheusz

figyelmezteti testvérét, hogy ne bízson az istenek ajándékában, de Epiméteusz – nevéhez hűen – figyelmen kívül hagyja a tanácsot. (Trencsényi-Waldapfel, 1967) Pandora kinyitja a híres szelencét, amellyel minden rosszat az emberiségre szabadít, és ezzel beteljesíti a „késő bánat” archetípusát.

Ez a testvérpár a morális példázatok klasszikus mintázatát hordozza: az egyik alak a tudatos, előrelátó és felelősségteljes hős, a másik a meggondolatlan, aki cselekedeteivel bajt hoz a közösségre. Ugyanúgy, ahogyan a Harry–Vilmos történetben, itt is két ellentétes értékrend áll szemben egymással – az előrelátás és önfegyelem szemben az impulzivitással és következmények nélküli döntéssel. A média ezeket a mélyen beágyazott archetípusokat idézi fel, amikor a testvérpár dinamikáját morális szempontból keretezi: Vilmos a rend és felelősség, Harry pedig a meggondolatlan szabadság archetípusát testesíti meg, akárcsak Prométheusz és Epiméteusz ellentéte az ókori mítoszban.

Keresztény mitológia – A tékozló fiú

A tékozló fiú példázatában (Lukács evangéliuma 15:11 – 32) egy testvérpár történetével ismerkedhetünk meg, mindketten édesapjuk birtokán dolgoznak. A fiatalabb fiú azonban változásra, más életre vágyik, így elkéri édesapjától a neki szánt örökséget, melyet meggondolatlanul kezel. A történet végén a fiatalabbik testvérnek már semmije sem marad, mezségyenül és nincstelenül tér vissza édesapjához, aki készségesen visszafogadja. A végig hűséges, keményen dolgozó és megfontolt jellemű idősebb testvér nem ért egyet azzal, hogy édesapja könnyen visszafogadja testvérét, a mese végén azonban mindenki megbocsát családtagjainak. A tanmese fő erkölcsi tanításai közé tartoznak az önző döntések következményei és ezeknek elkerülhetetlenségei, a megbánás és önreflexió fontossága és az irigység.

A tékozló fiú az egyik legismertebb bibliai példázat, mely a mai napig felbukkan és igencsak élénken él a köztudatban is. Az ilyen prominens példabeszédeket, melyekről „mindenki hallott, mindenki ismer” a média készséggel használ morális útmutatóként, hiszen a társadalomba kellőképpen beágyazódott, erkölcsileg követendő példaként él a köztudatban.

A modern sajtó keretezése

A Harry és Vilmos közti különbségeket a brit média előszeretettel keretezi morálisan. Ezek a keretek rávilágítanak és kiemelik egy-egy személyiséghez köthető tulajdonságot, kijelölik kinek a viselkedése „követendő” vagy éppen „szokatlan” és előrevetíti milyen érzelmi választ vár el az olvasótól. A The Sun nevű napilap 2024 május 27-én a következő szalagcímmel hoz le egy Harry herceg és III. Károly kapcsolatát elemző cikket: „*Prince Harry is the Prodigal Son – ‘upset’ Charles won’t have him back in case he sells secrets,*” - „*Harry herceg a tékozló fiú – A ‘csalódott’ Károly nem fogadja vissza, nehogy titkokat adjon ki.*” (saját fordítás)

Amikor a The Sun tékozló fiúként hivatkozik Harryre, akkor egy erősen beolvadt erkölcsi metaforára támaszkodik, amely az olvasóban azonnal a kívánt reakciót idézi elő: a fiú – csak úgy, mint a mese főszereplője - nagyot hibázott, meggondolatlan, szégyent hozott a családra, megbocsájtása nem egyértelmű. A metafora nem csak leírja a szituációt, hanem meghatározza az olvasó értelmezési kereteit is, így nem csak beszámol a valóságról, hanem alakítja is azt.

Azonban nem a The Sun cikke volt az egyetlen alkalom, mikor Harry hercegre a „tékozló fiú” szerepét húzta rá a média. A Harry, mint tékozló fiú – Vilmos, mint kötelességtudó örökös”

kontraszt már hosszú ideje jelen van a sajtóban, ezzel egy tipikus jó-rossz párhuzamot teremtve a testvérek között. Harry rendre a szabályszegő, lázadó, normákat átszegő, míg Vilmos a szabálykövető, felelősségteljes örökös archetípusát testesíti meg.

A The Sun cikkei jól példázzák, hogyan konstruálja a brit bulvársajtó a királyi testvérpár közti ellentétet mesei-mitologikus keretben. A cikk következetesen két ellentétes archetípust állít szembe: Vilmos herceg a „jövő királya”, a hűséges, méltóságteljes örökös szerepében jelenik meg, míg Harryt a lap a „tékozló fiúként” és „elveszett herceggként” ábrázolja. Az egyik cikkben például az újság így fogalmaz: *“William and Harry barely spoke after Megxit with the future king accusing his sibling of ‘betraying’ the Queen.”* - „Vilmos és Harry alig beszéltek a Megxit után, miután a jövő király azzal vádolta testvérét, hogy ‘elárulta’ a királynőt.” (saját fordítás) - ezzel a lap nemcsak családi konfliktust ábrázol, hanem erkölcsi rangsort is felállít: Vilmos a kötelességteljes lojalitás megtestesítője, míg Harry a hűtlenség és a lázadás figurája.

Egy másik cikk a királyi szerep feladását szimbolikusan is végleges szakításként keretezi: *“He and wife Meghan have given up cherished royal patronages and his honorary military titles rather than stay as working members of ‘The Firm’... But the Harry we knew and loved had left long ago.”* - „Ő és felesége, Meghan lemondtak szeretett királyi patrónusi tisztségeikről és katonai címeikről, ahelyett, hogy ‘A Cég’ tagjaiként folytatták volna... De a Harry, akit ismertünk és szerettünk, már régen eltűnt.” (saját fordítás)

Ez a retorika a hős bukásának klasszikus toposzát idézi: Harry a saját döntései következtében „elveszíti” a régi önmagát, miközben a család megmarad a rend és tradíció szimbólumának.

A tabloid ezzel szemben Vilmost nemcsak a jövő uralkodójaként, hanem az erkölcs mintapéldájaként is pozicionálja. A *„Kate Middleton helped heal William and Prince Charles’ ‘rocky’ relationship with 70th birthday family portrait”*, - *“Kate Middleton segítette helyrehozni Vilmos és Károly herceg ‘zötyögős’ kapcsolatát a 70. születésnap alkalmából készült családi portréval.”* (saját fordítás) című cikk a családi egység, a „megbékélés” és „stabilitás” képét erősíti, amelyet a lap szembeállít Harry és Meghan „önző” vagy „amerikaiás”, „cheesy Hollywood filmbe illő” életstílusával. *“Meghan Markle turned her life into a cheesy Hollywood film”*

Összességében a brit tabloidok ábrázolásai a monarchia fikcionalizált, morális rendjét közvetítik: Vilmos a felelősség és tradíció hőse, Harry pedig a szabályszegő, számkivetett figura. Ez a konstruált ellentét, a „jó királyfi” és az „elveszett herceg” archetípusa, mely bulvársajtóban nemcsak szórakoztató drámaként, hanem a brit nemzeti identitás mítoszainak modern újraértelmezéseként is működik.

Ezt az értelmezést nemcsak a bulvársajtó, hanem a populáris kultúra is megerősíti. A Netflix, The Crown című sorozatának befejező évadában jól kirajzolódik a két herceg karaktere közötti ellentét, mintha a különbség gyökerei már a hercegek fiatalkorában megjelentek volna. A sorozat történész szakértője, Robert Lacey a Testvérharc című könyvében ugyancsak alátámasztja ezt az értelmezést, és szövegeiben szinte allegorikus keretbe helyezi a két testvér szerepét.

A szerző a következőképp fogalmaz: *„Lehet, hogy Harry a kaliforniai álm irányába indult el, Vilmos viszont a trón felé.”* (Lacey, 2020) Lacey Vilmost kötelességtudó, „tökéletes trónörökösnek” írja le, aki már 13 éves korától rendszeresen a királynő társaságában ebédelt, így belülről ismerkedhetett meg a monarchia hagyományaival és a hatalom gyakorlásának

rítusaival. A szerző szerint ezek az intim, családi beszélgetések, például az „ágymelegítő legendájáról” szóló történetek, a hagyomány és folytonosság élő átadását jelentették számára.

Harry ezzel szemben gyakran a hagyományok megtörőjeként jelenik meg, akinek döntései szimbolikus szakításként, a hagyományok és a követendő értékrend megtöréseként értelmezhetők a közvélemény előtt.

7.2 A bölcs uralkodó

A brit alkotmányos monarchiában az uralkodó hatalma hagyományosan Isten kegyelméből származik, ami a „bölcs uralkodó” archetípus vallási legitimációját erősíti. Ezt a kapcsolatot a koronázási szertartás szimbolikája is világosan tükrözi: amikor a canterburyi érsek a szertartás során az uralkodónak átnyújtja a királyi kardot, a következő szavak hangzanak el: *„Receive this kingly sword brought now from the altar of God and delivered to you by us, the servants of God.”* - *„Vedd ezt a királyi kardot, amelyet most Isten oltáráról hoztunk, és amelyet mi, Isten szolgálói adunk át neked.”* (saját fordítás) A szöveg nem pusztán vallási formula, hanem a hatalom isteni eredetét deklarálja - az uralkodó így nem politikai, hanem szakrális tekintéllyel bír.

II. Erzsébet koronázása 1953-ban különösen jelentős volt ebből a szempontból, hiszen ez volt az első, amelyet a televízió élőben közvetített. Az eseményt több mint húszmillió ember nézte az Egyesült Királyságban, ami addig példátlan közösségi élményt teremtett. A média ezáltal kettős szerepet töltött be: egyrészt „közelebb hozta” az uralkodót a néphez, másrészt megerősítette a transzcendens és mitikus dimenzióját. A televíziós közvetítés vizuális eszközeivel – a templomi fényekkel, a szertartás monumentalitásával és a szent nyelvezet hangsúlyozásával – a királynőt a „bölcs és Isten akarata által kiválasztott uralkodó” archetípusába emelte.

Ez a kettősség – a földi és isteni hatalom, a hétköznapi közelség és a szakrális távolság – a brit médiában azóta is meghatározza Erzsébet királynő reprezentációját. A *The Sun* és más tabloidok rendszeresen a stabilitás, a méltóság és a higgadtság jelképeként ábrázolták őt, különösen a családi válságok idején, amikor „a királynő maradt az egyetlen, aki változatlan”. Ily módon a modern média – a televíziótól a bulvársajtóig - nem csupán közvetítője, hanem aktív újratemtője is lett a „bölcs uralkodó” archetípusának, amelyben Erzsébet királynő a brit nemzeti identitás morális és spirituális középpontjává vált.

Isten, mint bölcs uralkodó

A „bölcs uralkodó” archetípusa nemcsak a brit monarchia hagyományaiban, hanem a vallási, mitológiai és irodalmi szimbolikában is visszatérő motívum. A Biblia Istene például az abszolút bölcsesség és igazságos ítélet archetípusát testesíti meg: az uralkodó, aki „mindent lát és mindent tud”, döntései mögött mindig magasabb rendű erkölcsi cél húzódik. Isten, mint az univerzum rendjének őrzője, nem csupán hatalmat gyakorol, hanem a morális egyensúlyt is fenntartja – hasonlóan ahhoz, ahogyan a brit kultúrában II. Erzsébet királynő a nemzeti egység és a folytonosság szimbólumává vált. Az iszlámban Allah szintén a mindentudó és jóságos uralkodó alakját ölti magára, akinek bölcsessége emberi értelemmel fel nem fogható, de akinek döntései végső soron mindig az igazságot szolgálják.

Artúr király, mint bölcs uralkodó

A nyugati irodalmi hagyományban Artúr király alakja testesíti meg ezt az ideált: a „kerek asztal lovagjainak” ura igazságos vezető, aki a béke, a hűség és a becsület eszméit képviseli.

A legendákban Artúr a szakrális király archetípusának felel meg, aki Isten kegyelméből uralkodik, és akinek kardja, az Excalibur, a hatalom isteni eredetét jelképezi. Hatalma nem az erőn, hanem a bölcsességen és a közösség iránti felelősségen alapul. Ez a kép párhuzamba állítható II. Erzsébet reprezentációjával is, akit a brit média gyakran hasonló erkölcsi stabilitással ruház fel: a konfliktusok idején ő az, aki „a rendet és a méltóságot” képviseli a világ változó káoszában. (Harasta – Charles River Editors 2013)

A varázsló alakja, mint bölcs uralkodó

A „bölcs uralkodó” archetípusa az irodalomban tovább él a rejtett tudás és spirituális hatalom alakjaiban is. E.T.A. Hoffmann Az arany virágcserep című művében Lindhorst levéltáros figurája ennek kiváló példája: a hétköznapi hivatalnok álarcá mögött egy nagyhatalmú varázsló rejtőzik, aki a káosz és a racionalitás határán egyensúlyozva őrzi a harmóniát. (Hoffmann, 1982) Lindhorst alakja – csakúgy, mint Artúr királyé vagy Erzsébeté – egyszerre emberi és transzcendens: a rend, a tudás és az erkölcsi stabilitás megtestesítője. Mindhárom esetben a hatalom nem pusztán politikai vagy intézményi, hanem morális és spirituális dimenzióval is bír, amely a közösség lelki biztonságának záloga.

A modern sajtó keretezése

A *The Sun* és más brit médiumok következetesen a „bölcs uralkodó” archetípusába helyezik II. Erzsébet királynőt – életében és halála után egyaránt. A lapok hangsúlyozzák, hogy Erzsébet királynő már fiatal korától tudatosan készült uralkodói szerepére: „*Since her teens, when she spent six years studying history and the intricacies of the British constitution under Henry Marten, vice provost of Eton College, Elizabeth has been conscientious about learning everything necessary to do her job well.*” - „*Már tizenéves korától kezdve, amikor hat éven át tanulta a történelmet és a brit alkotmány bonyolultságait Henry Marten, az Eton College rektorhelyettese irányítása alatt, Erzsébet lelkiismeretesen igyekezett elsajátítani mindent, ami szükséges volt ahhoz, hogy jól végezze uralkodói feladatait.*” (saját fordítás) A cikkek szerint a tudás, a felkészültség és a kötelességtudat már kamaszkorától meghatározta jellemét, ezzel is megalapozva azt a bölcsességet, amelyet később a média uralkodói erényként konstruált.

Az uralkodó mindennapjait is a felelősségteljes szolgálat jellemezte: „*As Queen, she has devoted several hours every day except on Christmas and Easter reviewing official government papers in her battered red leather dispatch boxes. Even while staying with close friends on weekends, she remains deskbound in the mornings.*” - „*Királynőként minden nap, karácsony és húsvét kivételével, több órát szentelt annak, hogy átnézze a hivatalos kormányzati iratokat kopott, vörös bőrből készült irattartó dobozaiban. Még akkor is, amikor hétvégén közeli barátainál tartózkodott, délelőttönként az íróasztalánál maradt.*” (saját fordítás) Ez a részlet a „szent kötelesség” és a „szolgáló uralkodó” archetípusát idézi meg, amelyben a hatalom gyakorlása nem privilégium, hanem erkölcsi hivatás.

Halála után a sajtó tovább erősítette ezt az elképzelést, amikor az uralkodót nem csupán politikai, hanem morális és spirituális stabilitásként ábrázolta: „*She was the stoic Queen who ruled over us for generations, a steadfast monarch who never wavered as wars, pandemics and prime ministers came and went before her.*” - „*Ő volt a szigorú erkölcsű királynő, aki nemzedékeken át uralkodott felettünk – rendíthetetlen uralkodó, aki soha nem ingott meg, miközben háborúk, járványok és miniszterelnökök jöttek és mentek előtte.*” (saját fordítás) A „szigorú erkölcsű” megnevezés egyszerre utal az önuralomra, a bölcsességre és a

transzcendens türelemre - olyan tulajdonságokra, amelyek a mitológiai uralkodófigura jellemzői.

A királynő alakját a média posztumusz is az időtlenség és az erkölcsi nagyság dimenziójában tartja: *„Hers was the longest and most successful reign in the 1,000-year story of the British monarchy, a new Elizabethan age of wisdom, benevolence and pragmatism that was central to the country being able to weather seven decades of profound change.”* - *„Az övé volt a leghosszabb és legsikeresebb uralkodás az ezeréves brit monarchia történetében - egy új Erzsébet-kor, a bölcsesség, a jóság és a pragmatizmus korszaka, amely központi szerepet játszott abban, hogy az ország képes volt átvészelni hét évtizednyi mélyreható változást.”* (saját fordítás) Ez a nyelvezet egyértelműen mitizáló: az „új Erzsébet-kor” fogalma a nemzeti történelem ciklikus, szakrális idejébe emeli vissza a királynő alakját, mintha uralkodása nem emberi, hanem isteni elrendelés folytán jött volna létre.

A halála után felavatott emlékművek leírásai szintén ezt az archetípust idézik, amikor „kecsesség, tisztesség és önmérséklet” -ként jellemzik őt olyan erényekkel ruházzák fel, amelyek a morális fölényt és a spirituális nyugalmat hangsúlyozzák. A média tehát Erzsébet királynőt életében és halála után is a „bölcs, isteni kegyelemmel uralkodó királynő” szerepébe keretezi: olyan alakba, aki nemcsak egy birodalom élén állt, hanem a nemzeti lélek és az erkölcsi rend őrzőjeként vált időtlenné.

7.3 A megmentésre váró hercegnő

Mikor Dianát a „nép hercegnőjének” kiáltotta ki a média, ugyanezen az értelmezési keretrendszeren haladt. A megnevezés ebben az esetben is aktiválja a mitológiai hősnő szerepét, aki közel áll a rang nélküli egyszerű emberekhez, együttérez a szenvedőkkel és lázad egy merev rendszer ellen, majd tragikus körülmények között távozik. A média ezzel a keretrendszerrel a múltbélire támaszkodva modern mítoszt teremtett Dianából, melyet közösségi kollektív értékrendre épített. A keretezés pusztán az azonosítással azonban még nem teljesen érte el a célját. A keretbe foglalt információ akkor sikeres, ha az olvasó érzelmileg és erkölcsileg állást foglal mellette. Emellett a Dina-kultusz mellett dolgozó emberek kiváló munkáját pedig az (is) igazolja, hogy évtizedekkel a megcsalási botrány után, mikor a Netflixen megjelent a Korona című sorozat Diana és Károly házasságát feldolgozó évada, a nézők, akikben újra feltépődött a seb, melyet Károly hűtlenségével okozott, előzőnlötték a királyi család közösségi média oldalait gyűlölködő kommentjeikkel.

Perszephoné

A média által Diana hercegnő alakja köré épített értelmezés szintén jól illeszthető a mitológiai és történelmi archetípusok világába. A görög mitológiából Perszephoné története állítható vele párhuzamba: a virágos mezőről elrabolt, ártatlan leányé, akit Hádész magával visz az alvilágba. Perszephoné alakja az elveszett ártatlanság, a kényszerű átalakulás és az elzártság szimbóluma, aki a sötét birodalomba kerülve megtapasztalja a hatalom, az alávetettség és a magány világát. Hasonló módon Diana is egy fényes, ígéretes és tisztának tűnő világból lép be a királyi család „alvilágába”, ahol a szabályok, az elvárások és a nyilvánosság terhei fokozatosan megfosztják korábbi önazonosságától. A brit sajtó gyakran él ezzel, amikor Dianát a „tisztá, naiv lányból lett tragikus hősnőként” ábrázolja, akit a monarchia intézményrendszere „felfal”.

Anne Boleyn

Történelmi párhuzamként Anne Boleyn alakja idézhető meg, aki szintén fiatal, vonzó és intelligens nőként került be a hatalom legbelső körébe, ám végül a politikai érdekek és a férfiak által uralt hatalmi logika áldozatává vált. Az ártatlanságból lett királyné, majd bukott nő története rímeli Diana sorsára. Mindkét esetben a női szereplő a hatalom középpontjába kerül, de nem saját döntései, hanem a körülötte álló rendszer irányítása alatt.

Ezek a történetek a női hősnő archetípusának különböző változatait mutatják be: a tiszta leányt, akit elragad a sötétség (Perszeponé), és az ambiciózus királynét, aki a rendszer áldozatává válik (Anne Boleyn). Diana hercegnő alakjában mindkét mintázat egyszerre jelenik meg, és a média ezeket a kollektív narratívákat újraélesztve erősíti meg a róla kialakított képet: a törékeny, ártatlan, mégis végzetesen erős nőt, akit a hatalom világa felemésztett.

A Diana köré épített elbeszélés nem csupán a mitológiai és történelmi alakokhoz kapcsolható, hanem a kollektív képzeletben mélyen gyökerező „hercegnő archetípushoz” is. A hercegnő alakja a mesék és legendák világában a szépség, a tisztaság, az ártatlanság és a vágyott boldogság megtestesítője. Ő az, aki kiválasztott, mégis kiszolgáltatott: körülrajongják, de korlátozzák, irigylésre méltó helyzetben van, mégis a szabadság hiányában szenved. Ez az ellentmondás teszi a hercegnőt az egyik legérzékenyebb és legösszetettebb női archetípussá.

Rapunzel

A média által felépített Diana-kép tökéletesen illeszkedik ehhez a mintához. A közönség szemében ő volt a „valódi hercegnő” – a szépség és báj megtestesítője, aki a modern világban is képes volt a tündérmese-érzést életre kelteni. Ugyanakkor a története tragédiába fordult, amikor a mesevilág valósággá vált, és a „torony”, amely védelmet ígért, börtönné változott. Ezt a helyzetet jól szemlélteti a Rapunzel-motívum: a toronyba zárt lányé, aki a külvilág számára idealizált alak, de valójában saját körülményeinek foglya.

Diana is hasonló csapdában élt: a kívülről ragyogó, mesébe illő élet valójában szigorúan szabályozott, érzelmileg elszigetelt és fájdalmasan magányos volt. A média paradox módon egyszerre erősítette és tartotta fenn ezt a hercegnőképet – egyrészt idealizálta, másrészt dramatizálta a szenvedését, ezzel a közönség számára a „tragikus hercegnő” archetípusát teremtve meg. Ez az archetípus azóta is él a populáris kultúrában: a szépség és gyengédség mögött rejlő sebezhetőség, amely egyszerre kelt együttérzést és csodálatot.

A modern sajtó keretezése

Mi sem bizonyítja jobban a média hatékonyságát, mint az a kollektív érzelmi reakció, amely Diana halálát követte. Amikor 1997-ben a hercegnő tragikus körülmények között életét vesztette, emberek tízezrei tódultak a Buckingham-palotához, és virágcsokrokkal, gyertyákkal, fényképekkel borították be a palota előtti teret. A sajtó által megalkotott „tragikus hercegnő” kép ekkor vált valóságos, közösségi élménnyé: a nép saját veszteségeként élte meg Diana halálát. A média által éveken át formált karakter – az ártatlan, érzékeny, szerethető, mégis elnyomott nőé – a gyász pillanatában teljesedett ki, amikor a közvélemény végérvényesen a „nép hercegnőjévé” (People’s Princess) emelte őt.

Ez az esemény nemcsak Diana személyének kultikus státuszát erősítette meg, hanem azt is, hogy a média képes volt egy mitológiai archetípust valóságos, kollektív érzelmmé alakítani. A gyász és az idealizálás együttesen bizonyítja, hogy a „tragikus hercegnő” archetípusa nem

pusztán médiatermék, hanem a modern brit társadalom érzelmi és morális önképének is része lett.

A keretezés egyik kulcsfontosságú tényezője, hogy olyan nyelven beszéljenek hozzánk, amely beleillik a világnézetünkbe. (George Lakoff, 2004) Tehát a kommunikáció akkor sikeres, mikor a nyelv és a használt fogalmak illeszkednek a befogadó alapvető értékrendjébe és az objektivitást kerülve az információt úgy jelenítik meg, hogy az a közönség számára már eleve ismerős, elfogadható és helyes legyen. Lakoff elméletében a világnézetek mögött eltérő morális értékrendszerek húzódnak: a konzervatív gondolkozás fegyelemre, rendtartásra és hierarchiára épül, míg a liberális empátián és közösségi felelősségen alapul. A különböző médiumok a keretezés technikájával éppen ezekre a már meglévő kognitív sémarendszerekre erősítenek rá.

7.4 A házasság archetípusa

A házasság az emberi társadalom egyik legfontosabbnak titulált és legszélesebb körben elismert intézménye. Habár különböző vallások és kultúrák különböző rituálékat fontak köré, a lényege és magja szinte ugyan az. Nem csupán két ember közötti személyes kapcsolatot jelent, hanem családteremtő, közösségi és erkölcsi szerepeket is képvisel. A házasság a hűség, az elköteleződés, a felelősségvállalás és az egymás iránti tisztelet értékein alapul. Ezek olyan értékek melyek a stabilitást, a közbizalmat és megítélést, valamint az erkölcsi rend fenntartását szolgálják.

A Biblia és a keresztény vallás különösen nagy jelentőséget szentel a házasságnak: már a Teremtés könyvében megjelenik, mint Isten által elrendelt szövetség, melyet Isten jelenléte szentesít. *„És az Úr Isten megalkotta az asszonyt, akit az emberből vett, és odavitte az emberhez. Akkor ezt mondta az ember: Ez már csont az én csontomból és hús az én húsemból; asszony lesz a neve, mert a férfiből vétetett. Ezért elhagyja a férfi apját és anyját, feleségéhez ragaszkodik, és lesznek egy testté.”* (1Mózes Teremtés könyve 2:22-24)

Éppen ezért a házasság intézménye az egyik legmélyebben beágyazódott morális séma, melynek megsértése a társadalmi és erkölcsi rend megkérdőjelezését jelenti. A házastársi fogadalom megszegése a társadalom szemében pedig egy morális bukás, mely emberi gyengeségként és a közösségi értékek megtagadásaként értelmezendő. Ezért is válhat a házasságtörés közéleti botrányá, amely morális igazságtételt követel.

Ádám és Éva

A Biblia több helyen is a házasságot az isteni rend és erkölcsi szövetség szimbólumaként jeleníti meg. Az *Ádám és Éva* történetében a házasság az emberi kapcsolat eredete, amelyben a férfi és a nő „egy testté lesznek” (1 Mózes, Teremtés könyve 2:22-24). A kapcsolat egyszerre jelent egységet és kiszolgáltatottságot: az Édenből való kiűzetés után a házasság válik az emberi együttélés alapvető keretévé. Az *Énekek éneke* ezzel szemben a szerelem és a házasság misztikus egységét ünnepli, ahol a testi és lelki szeretet isteni dimenziót kap. Az Újszövetségben Pál apostol a házasságot Krisztus és az egyház kapcsolatának metaforájaként értelmezi, amelyben a hűség, alázat és szeretet az isteni rend tükröképei (Efezusi levél 5:25–33).

A házasság az emberi civilizáció egyik legősibb és leghisztebb társadalmi intézménye, amely minden korban kiemelt erkölcsi és kulturális jelentőséggel bírt. A házasság hagyományosan a szereteten, kölcsönös elköteleződésen és két ember spirituális egységén alapuló szövetségként jelent meg, amely nemcsak egyéni, hanem közösségi értéket is képviselt. A történelem során azonban e szimbolikus egység képe fokozatosan átalakult. A házasság köre társadalmi, vallási, gazdasági és politikai érdekek szövődtek, amelyek újraértelmezték annak funkcióját: a szeretet és kölcsönösség helyét sokszor a kötelesség, az érdek és a társadalmi megfelelés vette át. Az így létrejövő konstrukció gyakran elveszítette eredeti spirituális és érzelmi tartalmát, és a hatalom, az alávetettség vagy a szimbolikus birtoklás terepévé vált.

Hádész és Perszephoné

E folyamat torzulásának mitológiai leképezése kiválóan megfigyelhető a Perszephoné és Hádész történetében, amely a házasság sötétebb, kényszerű oldalát jeleníti meg.

A görög mitológiában Hádész és Perszephoné története az egyik legösszetettebb és legtöbbretekübb mítosz, amely a házasság intézményének sötétebb oldalát tárja fel: a szerelem és a hatalom, az egyesülés és az elragadás ellentétét. Perszephoné, Démétér – a föld termékenységének istennője – leánya, a tavasz és az ifjúság megtestesítője volt. Egy napon, miközben virágokat szedett egy mezőn, a föld hirtelen megnyílt alatta, és Hádész, az alvilág ura, egy arany hintón elragadta, hogy feleségévé tegye. (Trencsényi-Waldapfel, 1967)

A mítoszban az elrablás a házasság erőszakos, patriarchális értelmezését tükrözi: a nő, mint tárgy, akit birtokba vesznek, nem pedig szabad akaratából dönt az egység mellett. Démétér kétségbeesetten kereste leányát, és míg rá nem talált, megvonta termékenységét a földtől – ezzel megteremtve az első telet. Amikor végül Zeusz közvetítésével megállapodás született, Perszephoné évente az év egyik felét Hádésszal, az alvilágban, a másikat édesanyjával, a felszínen tölthette.

A történet egyszerre kozmikus magyarázat az évszakok váltakozására és morális allegória: a házasság itt a női beavatás és az ártatlanság elvesztésének szimbóluma. Perszephoné a tavasz istennőjéből az alvilág királynőjévé válik – a tisztaság és szabadság elvesztése után hatalmat nyer, de e hatalom ára a fogság. A házasság tehát nem a kölcsönös szeretet, hanem a kényszerű alkalmazkodás és belső átalakulás terepe.

A mítosz ebben a formájában a házasság torz társadalmi mintázatát jeleníti meg: azt a rendszert, amelyben a nő helyzete a férfi hatalma által válik meghatározottá. Perszephoné története így a kettősség allegóriája: az ártatlanság és uralom, a szeretet és elnyomás, az élet és halál közti határvonalé. Épp ezért ez a mítosz a modern korban is újraértelmezhető, hiszen a házasság, mint társadalmi intézmény, ma is magában hordozza e kettősséget – az egyesülés ígéretét és az önfeladás veszélyét egyaránt.

A média a kezdetektől fogva mesébe illő románcként mutatta be a fiatal Diana és a trónörökös szerelmét – egy modern tündérmese beteljesüléseként, amelyben a „hétköznapi lányból” valódi hercegnő válik. Az 1981-es esküvőt a sajtó „az évszázad esküvőjeként” ünnepelte, és világszerte több százmillió ember követte figyelemmel. A házasság szimbolikus jelentést kapott: a brit monarchia és a nép közötti megbékélés, a modernitás és a hagyomány egységének jelképe lett.

Amint ahogyan Perszephoné mítoszában a felszín alatti sötétség fokozatosan feltárul, úgy Diana történetében is hamar kiderült, hogy a ragyogó felszín mögött elzárttság, magány és hatalmi

egyenlőtlenség rejtőzik. A sajtó által idealizált hercegnő valójában egy merev, hierarchikus rendszerbe került, ahol a szerelem és személyes szabadság helyét a kötelesség, az elvárások és a nyilvánosság uralta. Diana – hasonlóan Perszeophonéhoz – egy olyan világ foglya lett, amely kívülről dicsőségesnek tűnt, de belülről korlátozta és elszigetelte őt.

A modern média keretezése

A média kezdetben a klasszikus tündérmese példáját követte, majd fokozatosan tragédiába fordította azt: a boldog menyasszony képe átadta helyét a magányos, szenvedő nő alakjának. Ezzel a sajtó nem csupán beszámolt a házasság eseményeiről, hanem morális és érzelmi keretet is teremtett – ugyanazt a mintát követve, amely a mítoszokban és példabeszédekben is meghatározza, ki a „jó” és ki a „rossz” szereplő. Diana a nép szemében a tisztaság és szeretet megtestesítője lett, míg a királyi udvar – és különösen Károly – a hideg, elnyomó rendszer szimbólumává vált.

A hűtlenség, melyet Károly elkövetett, ebben az esetben nem csupán egy magánember hibája vagy férjként való bukása, hanem egy konkrét kulturális séma újrajátszása, melyben a férfi nem csak házasságát, hanem a közösség által rá osztott szerepét és annak értékét is elárulja.

A média pedig kapva kapott az alkalmon, hogy a jól ismert társadalmi erkölcsökre ráerősítsen és modern példabeszéddé alakítsa Károly és Diana történetét, mely tündérmeséből hamar rémálommá vált.

A házasság, mint erkölcsi intézmény, a modern médiában is a példázatok logikája szerint működik: a szereplők nem pusztán emberek, hanem archetípusok – erkölcsi minták és ellenminták. Ezt a mechanizmust látjuk működés közben a brit sajtóban Diana és Károly házasságának megítélésében is.

A „Camillagate”-ként elhíresült megcsalási botrány előtt, a *Daily Mirror* cikket közölt Károly és Camilla Parker Bowles közös nyaralásáról. A beszámoló szerint „while Princess Diana carried out official engagements in sweltering London, Charles was diving and water-skiing in the Aegean with Camilla”.

A cikk kitűnően szemlélteti, hogyan használja a brit bulvársajtó a morális keretezés technikáját. Szembeállítja Dianát, aki hivatalos elfoglaltságait teljesíti Londonban, Károssal, aki ezzel szemben „gondtalanul hajókázott” a török partoknál. A szövegezés, mint például a „búvárkodás és vizisízés” egyértelműen hedonsita képet fest Károlyról szemben a nyári hőségben is kötelességtudóan dolgozó Dianáról.

A cikk Kamillát is egy morális szerepbe helyezi: „titokzatos nőként” említi, ami a „másik nő” archetípusát jeleníti meg – rég ismert erkölcsi szerep, mely a közönséget érzelmi ítéletek meghozására sarkallja. A framing ezzel nemcsak objektíven és tényszerűen írja le az eseményeket, hanem érzelmi töltetet ad és értelmezi is azokat.

1993 január 16-án éjszaka egy ausztrál lap nyilvánosságra hozott egy illegálisan rögzített telefonbeszélgetést, amelyben Károly herceg és Camilla Parker Bowles között elhangzott intim tartalmú párbeszéd részletei váltak hozzáférhetővé a nyilvánosság számára. A kiszivárgott felvétel – amely később a sajtóban „Camillagate” néven vált ismertté – jelentős médiabotrányt eredményezett, és tovább erősítette a herceg negatív társadalmi megítélését, különösen a monarchia erkölcsi példamutató szerepével kapcsolatos elvárások fényében.

Másnap, 1993. január 17-én a Sunday Mirror című brit bulvárlapban megjelent egy cikk, amely közvélemény-kutatási adatokra támaszkodva vizsgálta a botrány társadalmi hatásait. A publikáció százalékos arányban mutatta be a brit lakosság attitűdjeit különböző kérdésekben, többek között a herceg alkalmasságáról a trónra, valamint a királyi család iránti bizalom aktuális szintjéről.

A Sunday Mirror közvélemény-kutatási eredményekkel támasztotta alá, hogy a társadalom elfordult Károlytól, aki „elveszítette jogát a trónra”, miközben „a közvélemény együtt érez Dianával és a királynővel”. Ezzel a sajtó nem csupán beszámolt az eseményekről, hanem erkölcsi ítéletet közvetített a kollektív hang nevében. Az implicit framing technikája révén az olvasó úgy érezhette, hogy a közvélemény erkölcsi állásfoglalása egyetemes – „a nemzet ítélete” vált a modern példabeszéd zárómondatává.

A cikkek nyelvezete – például a „*the sexy taped phone call*”- „*a szexi telefonfelvétel*” (saját fordítás) megfogalmazás - szándékosan alkalmaz bulváros, provokatív tónust, amely egyszerre szégyeníti meg az érintetteket és dramatizálja a helyzetet. Károly így nem csupán házastársi, hanem királyi archetípusként is elbukik: viselkedése összeegyeztethetlenné válik a monarchia és az anglikán egyház morális elvárásaival. A Sunday Mirror cikke ezzel a „bukott király” karakterét aktiválja, a mítoszokban gyakran megjelenő motívumot, amelyben a vezető erkölcsi hibája megingatja a rendet.

A történet végén a média új hőst nevez meg: „*His son, William, should be the next monarch, is the country's verdict.*” - „*A fia, Vilmos legyen a következő uralkodó – ez az ország ítélete.*” (saját fordítás) Vilmos herceg megjelenése a megváltó örökös archetípusát idézi, aki a tisztaság és erkölcsi megújulás ígéretét hordozza. Ez a dinamika a mitológiai struktúrákhoz hasonlóan működik: a bukott uralkodó helyébe lép a „tisztá fiú”, mint új remény.

A Camillagate történetét tehát a média nem csak botrányként, hanem modern erkölcsi példázatként konstruálta meg. Az olvasók így nem csupán hírt kaptak, hanem egy morális tanmesét: a bűn, a bukás és a megváltás ciklikus szerkezetét, amely évezredek óta meghatározza a kollektív erkölcsi gondolkodást.

A vizsgált példák világosan rámutatnak, hogy a modern média nem pusztán közvetíti a királyi családról szóló híreket és információkat, hanem mitológiai-mesei karakterekbe, archetípusokba rendezi tagjait, ezáltal morális olvasatot ajánl az eseményekhez. A testvérpár-mitológiai-mesei karakterei, a női sorsmintázatok, mint tragikus sorsú, vagy jószívű, ártatlan hercegnő, a jó–rossz, rend–káosz, hűség–árulás bináris oppozícióin keresztül teszik azonnal értelmezhetővé a történéseket. A bibliai példabeszédek fekete-fehérebbre hangolt erkölcsi világképe és a mitológiák árnyaltabb, „emberibb” dilemmái egyaránt kulturális háttérsémaként működnek: a bulvár és a populáris kultúra e kész mintákra építve keretezi a szereplőket (tékozló fiú, bölcs uralkodó, kísértő nő, megváltó örökös). Ezért rezonál erősen a közönség: a keret ismerős, hiszen évszázadok óta bennünk él, a morális következtetés adott.

Ugyanakkor a framing nem kizárólag tükrözi, hanem formálja a valóságot: a nyelvi és vizuális döntések (címadás, jelzők, vizuális kompozíció, fókusz) érzelmi preferenciákat hívnak elő, és kollektív ítéletté állnak össze (pl. a „Camillagate” utáni közvélemény-hivatkozások). A média így modern példabeszédeket állít elő: nemcsak elbeszél, hanem normatív eligazítást is ad a szereplők magatartásáról és következményeiről. Diana „nép hercegnője” -ként történt kanonizálása, valamint Károly „bukott király” kerete rövid távon

érzelmi reakciót, hosszabb távon kollektív emlékezetet és tartós erkölcsi értelmezési sémákat hozott létre.

Összességében a média elbeszélései nem neutrális elbeszélések: szimbolikus rendet teremtenek, amelyben a szereplők viselkedése – akárcsak a példabeszédekben és mítoszokban - erkölcsi tanulsággá sűrűsödik. A királyi család történetei ezért nem csupán közéleti epizódok, hanem kulturális tükörfelületek: rajtuk keresztül a modern társadalom saját morális önképét meséli újra, ugyanazokból a régi mintákból, új díszletek között.

8. A reframing jelensége

„When we successfully reframe public discourse, we change the way the public sees the world. We change what counts as common sense.” - „*Amikor sikeresen újrakeretezzük a közbeszédet, megváltoztatjuk azt, ahogyan a nyilvánosság látja a világot. Megváltoztatjuk, mi számít józan észnek.*” (saját fordítás) Írja George Lakoff a „Ne gondold az elefántra” című művének „Reframing” fejezetében (Lakoff, 2004). Rávilágít arra a kognitív és nyelvi folyamatra, amelynek során a társadalom számára korábban nyilvánvalónak vagy erkölcsileg egyértelműnek tűnő értelmezési keretek idővel átalakulnak, új jelentések, új szereplőviszonyok születnek.

A reframing, vagyis az újrakeretezés azt jelenti, hogy a közélet szereplőit és eseményeit más szemszögből, más kontextusba helyezve mutatja be (újra) a média, ezzel átformálva a társadalmi megítélésüket. Nem az események maguk változnak, hanem az értelmezési mód, ahogy azokat a közönség érzékeli és ahogyan a média reprezentálja. Ennek kiváló példája az, ahogyan a brit királyi család médiabeli megítélése az elmúlt évtizedekben átalakult.

Míg az 1990-es évek elején a brit sajtó Károly herceget egyértelműen hűtlen férjként, bukott erkölcsi vezetőként keretezte, addig napjaink hivatalos kommunikációja például idilli, szeretetteljes képet fest róla, amelyben Károly, immár a bölcs uralkodó archetípusába illeszkedik, türelmes, természetközeli uralkodóként apaként és nagyapaként jelenik meg, például a brit királyi család hivatalos szociális média oldalain.

Ez az átalakulás nem véletlenszerű. A monarchia kommunikációs stratégiájának tudatos része a reframing, vagyis annak az értelmezési keretnek a megváltoztatása, amely korábban a Charles–Camilla kapcsolatot erkölcsi bukásként, árulásként értelmezte. A múltbéli események, mint Diana szenvedése, vagy a Camillagate, nem kerülnek előtérbe, helyettük egy új keret uralja a kommunikációt: a békét és stabilitást szimbolizáló uralkodópár képe.

A brit királyi család példája pontosan ezt illusztrálja: akik korábban Károly herceget elítélték házasságtörése és Dianával való bánásmódja miatt, ma sokszor már pozitív szereplőként tekintenek rá, mivel a médiában és a hivatalos kommunikációban más értelmezési keretben jelenik meg. Ez a változás nem csupán információcsere eredménye, hanem az erkölcsi pozíciók újraosztása, amely képes átírni a kollektív memóriát, és hosszú távon átformálni a közönség világlátását.

A *The Crown* című Netflixes sorozat harmadik évadától kezdve a sorozat igyekszik humanizálni Károly herceg karakterét, bemutatva gyermekkori magányát, nehéz iskolai élményeit, az elrendezett házasság okozta személyes konfliktusokat, valamint a kötelezettségek és a társadalmi elvárások közötti feszültséget. A sorozat nem pusztán a történelmi eseményeket dolgozza fel, hanem egy új keretet teremt, amelyben Károly

személyes szenvedései és emberi vonásai kerülnek előtérbe, ezzel átalakítva a közönség korábbi, kritikus vagy elutasító képét róla. A kritikusok szerint a sorozat valójában az eddigi legjobb PR-tevékenységnek felel meg Károly számára, hiszen a hivatalos kommunikációhoz hasonlóan a médiában is új kontextusba helyezi a korábbi eseményeket, így a nézők máshogy ítélik meg múltbéli tetteit.

Károly herceg példája világosan szemlélteti, hogyan működik a reframing: akik korábban Károly hercegre házasságtörőként tekintettek és alkalmatlannak tartották a király szerepére, ma már a média kommunikációs eszközeinek köszönhetően már pozitív, meg nem értett, sérült szereplőként tekintenek rá. Ez a folyamat, összességében nem csupán az információk átformálásának, de az erkölcsi pozíciók újraosztásának is az eredménye, mely hosszútávon átformálja a közönség világlátását.

A reframing jelensége rámutat a kommunikáció bonyolultságára is: Philipp Blom a következőképp fogalmaz: *„And what if it was impossible to clean words of their accretions in the pursuit of pristine meaning? What if communication was not a method for reaching the truth but simply an inescapable web of manipulation—what if all the world really is a stage?”* - *„És mi van akkor, ha lehetetlen a szavakat megtisztítani a rájuk rakódott jelentésrétegektől, miközben a tökéletes, tiszta értelmet keressük? Mi van akkor, ha a kommunikáció nem az igazság elérésének eszköze, hanem csupán a manipuláció elkerülhetetlen hálózata – ha valóban igaz, hogy az egész világ csak egy színpad?”* (saját fordítás) (Blom, 2010)

Ez az idézet arra emlékeztet, hogy a szavak és a történetek sosem teljesen semlegesek: minden kommunikáció kereteken és értelmezéseken keresztül működik, és ezek a keretek képesek alapjaiban átalakítani, amit „közös igazságnak” vagy „közérthető valóságnak” gondolunk. A brit királyi család médiabeli ábrázolása így nem pusztán történelmi tények megjelenítése, hanem a közönség értelmezési keretének tudatos alakítása, azaz a reframing folyamatának élő példája.

9. Konklúzió

A dolgozat központi kérdése az volt, hogy miképp válik a kommunikáció és a nyelv a valóság egyik legfontosabb teremtőjévé, és hogyan képes a média a társadalmi, valamint morális értékrendeket teremteni, irányítani mesei-mitológiai karakterekhez, mítoszokhoz és erkölcsi kódexekhez visszanyúlva. A kutatás eredménye azt mutatja, hogy a nyelv nem csupán tényszerűen adja át az információt, hanem a valóságot hozza létre. A szavak kijelölnek, kiemelnek, elhallgatnak és összekapcsolnak, kereteznek. Ezek a keretek határozzák meg, mi tűnik helyesnek, helytelennek, jónak rossznak vagy elfogadottnak és elítélendőnek az adott szituációban. A média, mint a modern kor legdominánsabb nyelvi és képi rendszere, ezeknek a kereteknek az elsődleges létrehozója és meghatározója lett.

A dolgozatban a klasszikus, történelmünket meghatározó erkölcsi kódexek és példabeszédek azért kaptak hangsúlyos szerepet, mert társadalmunk értékrendjének olyan alappilléreit adják, melyek ma is meghatároznak minket. Ezekben az írásokban és történetekben a nyelv és a morál kapcsolata még nyíltan tematizálódott. A bibliai példázatok, reneszánsz erkölcsi tanmesék, vagy ógörög mítoszok mind ugyanarra a funkcióra épültek: nemcsak leírták a társadalom rendjét, hanem elő is írták azt. A történetek megalkotása és továbbadása nem csak a szórakoztatás volt, hanem nevelő és érték közvetítő szerepet is betöltött. A modern kori

médiában ez a funkció nem ennyire nyílt és egyértelmű, a riportok, a cikkek és a közösségi médiában megjelenő hírek mind erkölcsi kereteket kínálnak a különböző információknak, az objektivitás álarca mögé bújva.

A framing (keretezés) fogalma a kommunikációelméletben ennek a folyamatnak a tudományos leírása. A keret kijelöli az olvasó számára, azt az üzenetet, melyet a szerző átadni kívánt. A nyelvi választások, például, ha valakire „tékozló fiúként” vagy a „nép hercegnőjeként” hivatkoznak, nem csak stilisztikai döntések, hanem erkölcsi útmutatók, beállítások is. A reframing (újrakeretezés) a keretek újrendezése pedig annak a lehetőségét tárja a társadalom elé, hogy a múlt eseményeit új morális szemszögbe helyezzük. Ezzel együtt a média megítélése sem állandó. Ahogyan az emberi értékrendszerek, a társadalom változik az idő múlásával, úgy módosulnak az archetípusok, az, amit hősiessnek, bátornak vagy éppen bűnösnek tartunk.

A dolgozat központi példája a brit királyi család, a modern médiában megjelenő történetei és reprezentációja. A királyi család nem csupán az angol sajtó folyamatos hír-forrása, tulajdonképpen a brit tabloidok megjelenése óta, hanem az angol társadalom saját mitológiája és modern tanmeséje. A sajtó különböző mitológiai-mesei keretekbe helyezi a királyi család tagjait: „a bölcs uralkodó”, a „tragikus hercegnő”, a „hűtlen férj” mind olyan mintázatok és keretek, melyekhez az olvasó morális viszonyulást tud rendelni, a befogadók érzelmi reakciói pedig igazolják a nyelvi eszközök működését.

Az archetípusok életben maradása a médiakultúrában nem véletlen. Az emberi gondolkodás mitopoetikus. (Jung, 1991) Társadalmunk a körülötte lévő világot nem absztrakt kategóriákban, hanem történetekben értelmezi. Yuval Noah Harari a „Sapiens” című művében azt taglalja, hogy az emberi faj fölemelkedését nem fizikai fölénye, hanem a történetei okozták. Az, hogy képesek ugyanabban a történetben hinni, ezáltal megtartani azt a morális rendet közösségeikben, amely a túléléshez szükséges. Harari szerint nem a „legokosabb” emberi szerveződések a legerősebbek, hanem azok, akiknek erős, koherens történeteik voltak, hiszen ezek adtak értelmet, identitást és közös erkölcsi iránytűt. (Harari, 2014)

Harari tézise szorosan kapcsolódik a dolgozat központi téziséhez. A modern média ugyan ezt a mechanizmust működteti tovább, csak más formában. A hírek, dokumentumok, cikkek ugyan ezen az elven születnek, mind a kollektív hit és erkölcs új történeteit teremtik meg, ezzel együtt új morális pilléreket építve.

A társadalom hitrendszere ebben az esetben nem csupán ideológiai, hanem erkölcsi térkép is, megmondja mi helyes, mit kell elítélnünk és kit kell ünnepelnünk. A média ebben az értelemben a modern kor mesélője, mely naponta új mítoszokat és morális kereteket teremt. A történet tehát nem csak erkölcsi rendet teremt, de össze is tart.

Ugyanakkor a dolgozat azt is kiemelte, hogy a média keretei nem determinisztikusak. A befogadói oldalon működnek azok a szűrők, melyeket Klapper szelektív észlelés elmélete és Lakoff világnézeti keretelmélete írt le, mely kifejti, hogy az emberek azokat a történeteket fogadják el, melyek illeszkednek saját morális felfogásukhoz. A „liberális” és a „konzervatív” médiakeret ebben az esetben tehát nem politikai véleménykülönbség, hanem eltérő erkölcsi világszemlélet is, mely ugyan arra az eseményre két külön morális logikát alkalmaz. A modern társadalom így, valójában párhuzamos tanmesék sokasága, melyek versenyeznek a valóságért.

A reframing lehetősége, melyet III. Károly király példáján követhettünk végig, rámutatott, hogy a kollektív emlékezet sem végleges vagy lezárt. Az új értelmezési keretek és beszédmódok átírják, hogy mit gondolunk a múlt eseményeiről ezzel új ítéletet formálva. Ez, ugyanakkor felelősséget is helyez a médiára, minden újrakeretezés a befogadók érzékenységét is alakítja.

A dolgozat tágabb következtetése tehát az, hogy a nyelv, a morál és a média közös rendszerben működik. A valóság, amit tapasztalunk, tulajdonképpen szavak és képek által felépített értelmezési tér. A mítosz és a hír, a legenda és a riport közti különbség nem ontológiai, hanem technikai. Az egyik szerzetesek által írt kódexekben, a másik újságban, vagy képernyőn jelenik meg, de mindkettő az emberi jelentésalkotás ugyanazon vágyát elégíti ki, hogy a világ eseményei mögött rendet erkölcsöt és morált találjunk.

A dolgozat egyik legfontosabb felismerése, hogy a média a modern társadalomban átvette a mítoszok, erkölcsi kódexek és vallási tanmesék korábbi szerepét. Míg korábban az erkölcsi rendet a vallási szövegek és közösségi rítusok tartották fenn, ma a tömegmédiá az, amely meghatározza, mit tekintünk értéknek, mi számít helyesnek vagy elítélendőnek. A médiatér a modern kultúra kollektív erkölcsi színpadává vált: hőseit, áldozatait és bűnöseit ugyanúgy archetípusos formában konstruálja meg, mint ahogyan egykor a mítoszok és példabeszédek tették. A sajtó, a televízió és a közösségi platformok nemcsak informálnak, hanem erkölcsi rendet is közvetítenek. A framing, vagyis a keretezés folyamata révén a média nem pusztán leírja a valóságot, hanem kijelöli az erkölcsi koordinátáit is, azt, hogy mi válik elfogadottá, mi számít tabunak, ki tekinthető hősnek és ki ellenségnek.

Ez a felismerés új társadalmi és kutatási irányokat is kijelöl. A média szerepének megértése túlmutat az információszerzésen: az etikus kommunikáció ma már nem csupán a tényyszerűség, hanem felelősség kérdése is. Az, ahogyan egy eseményt, személyt vagy konfliktust elmesélünk, közvetlen hatással van a kollektív morális érzékenységre. Éppen ezért a jövő médiatudománya és oktatása számára kulcsfontosságú, hogy a médiatudatosság ne csupán technikai ismeret legyen, hanem erkölcsi gyakorlat is: megtanulni felismerni, hogyan formálnak bennünket a keretek, és hogyan formálhatjuk tudatosan mi is azokat. A közösségi platformok hatásmechanizmusainak feltérképezése, a sémák tudatosítása, valamint a befogadói felelősség kutatása elengedhetetlen ahhoz, hogy a nyilvánosság ne manipulációk, hanem reflexiók tere legyen.

Végső soron a dolgozat állítása egyszerű, mégis súlyos: a modern társadalom nem eseményekből, hanem történetekből épül. A média nem pusztán tükröt tart, hanem új mitológiákat hoz létre; nem csak közvetít, hanem teremt. A kérdés ma már nem az, hogy el tudjuk-e választani a valóságot az elbeszéléstől, hanem az, hogy felismerjük-e, milyen történetekben élünk és kik írják azokat.

A nyelv és a történetalkotás hatalmának belátása ezért nem csupán intellektuális felismerés, hanem erkölcsi kötelesség is. Ha a valóságot nem önmagában, hanem elbeszéléseken keresztül tapasztaljuk, akkor felelősek vagyunk azokért a történetekért, amelyeket elfogadunk, továbbadunk vagy hallgatással legitimálunk. A morális értékrend tehát nem külső kódex többé, hanem tudatos választás: annak meghatározása, melyik történetben kívánunk hinni, és milyen értékek mentén akarjuk látni a világot.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

- Blom, P. (2010) *The Wicked Company: The Forgotten Radicalism of the European Enlightenment*. Basic Books, New York.
- Campbell J. (1972) *The Hero with a Thousand Faces*, Princeton University Press, Princeton
- Crossley-Holland, K. (1981) *The Norse Myths*. Pantheon Books, New York.
- Entman, M. R. (1913) *Journal of Communication*, Autumn, Northwestern University, Evanston.
- Goffman, E. (1974) *Frame Analysis*. Northeastern University Press, New York.
- Harari, Y. N. (2014) *Sapiens*. Harper, Manhattan.
- Harasta, J. – Charles River Editors (2013) *King Arthur: The History and Folklore of the Arthurian Legend*. Createspace Independent Publishing, Scotts Valley.
- Hoffmann E. T. A. (1982) *Az arany virágcserep*, Európa kiadó, Budapest
- Jung C. G. (1991) *Archetypes and the Collective Unconscious*, Taylor and Francis Publisher, London
- Klapper, T. Joseph (1960) *The Effects of Mass Communication*. The Free Press, Glencoe.
- Lacey, R. (2020) *Battle of Brothers: William, Harry and the Inside Story of a Family in Tumult*. William Collins, Glasgow.
- Lakoff, G. (2004) *Don't Think of an Elephant!*. Chelsea Green Publishing, Chelsea.
- Lakoff, G. (2009) *The Political Mind*. Penguin Books, London.
- Singer, P. (2025) *Ethical Issues – Ethics*. Encyclopaedia Britannica, Chicago.
- Trencsényi-Waldapfel, I. (1967) *Görög regék*. Móra, Budapest.
- Weston, T. (2024) *The UK Economy in the 1980s*. House of Lords Library, London.

Bibliai hivatkozások

- 1Mózes 2:22–24 (2008) *Teremtés könyve*, Biblia, Magyar Katolikus Egyház, Budapest.
- Lukács 15:11–32 (2008) *Biblia*, Magyar Katolikus Egyház, Budapest.

Pál Apostol 5:25 (2008) Efezusi levél, Biblia, Magyar Katolikus Egyház, Budapest.

Újságcikkek

Cruel trolls launch a tirade of abuse at Camilla after The Crown falsely suggested she had an affair with Prince Charles throughout his marriage to Diana (2020. november 23.) *Daily Mail*.
Forrás: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8976375/Cruel-trolls-launch-tirade-abuse-Camilla-Crowns-portrayal-Charles.html>
Utoljára letöltve: 2025. november 10.

Prince Harry is the Prodigal Son – ‘upset’ Charles won’t have him back in case he sells secrets, reveals expert (2024. május. 27.) *The Sun*
Forrás: <https://www.thesun.co.uk/royals/28118436/prince-harry-prodigal-son/>
Utoljára letöltve: 2025. november 10.

Prince Harry’s rift with William started when he ‘betrayed’ the Queen with Megxit announcement (2020. október 2.) *The Sun*
Forrás: <https://www.thesun.co.uk/news/12833515/prince-harry-william-rift-queen-betrayed-megxit/>
Utoljára letöltve: 2025. november 10.

PICTURE PERFECT Kate Middleton helped heal William and Prince Charles’ ‘rocky’ relationship with 70th birthday family portrait (2021. január 30.) *The Sun*
Forrás: <https://www.thesun.co.uk/news/13900377/kate-william-prince-charles-rocky-relationship-birthday-portrait/>
Utoljára letöltve: 2025. november 10.

Meghan Markle is an actress and has turned every aspect of her life into a cheesy Hollywood film (2021. február 15) *The Sun*
Forrás: <https://www.thesun.co.uk/news/14058919/meghan-markle-turned-her-life-into-cheesy-hollywood-film/>
Utoljára letöltve: 2025. november 10.

The Wisdom Of Queens (2012. január 16.) *Time magazine*
Forrás: <https://time.com/archive/6640898/the-wisdom-of-queens/>
Utoljára letöltve: 2025. november 10.

Queen's dedication and longevity - how the world media paid tribute to her life (2022. szeptember 9.) *Mirror*
Forrás: <https://www.mirror.co.uk/news/royals/queens-dedication-longevity-how-world-27946616>
Utoljára letöltve: 2025. november 10.

Queen Elizabeth II: A new age of Elizabethan wisdom for monarch who was revered to the end (2022 szeptember 8.) *The Yorkshire Post*

Forrás: <https://www.yorkshirepost.co.uk/news/opinion/queen-elizabeth-ii-a-new-age-of-elizabethan-wisdom-for-monarch-who-was-revered-to-the-end-the-yorkshire-post-says-3837036>

Utoljára letöltve: 2025.november 10.

How Princess Diana Used the Power of Touch to Smash Stigmas: 'She Wasn't a Gloves Person' (2017. augusztus 31.) *People*

Forrás: https://people.com/royals/how-princess-diana-used-the-power-of-touch-to-smash-stigmas-she-wasnt-a-gloves-person/?utm_source

Utoljára letöltve: 2025. november 10.

CHARLES' HOLIDAY FUN WITH CAMILLA (1984. május 20.) *Daily Mirror*

Forrás: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000560/19890520/035/0006>

Utoljára letöltve: 2025.november 10.

THE CHARLES AND CAMILLA TAPE (1993. január 17.) *Sunday Mirror*

Forrás: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0002137/19930117/019/0003>

Utoljára letöltve: 2025. november 10.

The Crown's Prince Charles Has Never Looked Better (2022. november 9.) *The Cut*

Forrás: <https://www.thecut.com/article/king-charles-looks-suspiciously-good-in-the-crown-season-5.html>

Utoljára letöltve: 2025. november 10.

Ethics (2025. október 1.) *Britannica*

Forrás: <https://www.britannica.com/topic/ethics-philosophy>

Utoljára letöltve: 2025. november 10.

Videófelvételek:

BBC TV Coronation of Queen Elizabeth II: Westminster Abbey 1953 (William McKie) (2018. június 2.)

Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=52NTjasbmgw>

Utoljára letöltve: 2025.november 10.